

A I C I N Ā J U M S

Latgales plānošanas reģiona un Latgales vēsturiskās zemes novadu vadītājiem, izglītības pārvalžu vadītājiem, skolu direktoriem un skolotājiem

Latviešu valoda ir unikāla, jo tai ir divas rakstu tradīcijas – latviešu literārā valoda un latgaliešu rakstu valoda. Diemžēl lielākā daļa sabiedrības, t. sk. skolēni, to nezina, un līdz ar to tas veicina nepamatotus stereotipus, kas negatīvi ietekmē gan pašu pašapziņu, gan vēsturiskā mantojuma un valodas saglabāšanu, gan Latgales attīstību un drošību kopumā.

Jau vairākus gadus tiek runāts un domāts par patriotiskās, valstiskās audzināšanas nepietiekamajiem akcentiem Latvijas izglītības sistēmā. Vērojot sociālpolitiskos procesus valstī un pasaulē kopumā, lokālās un valstiskās identitātes veidošanai jāpievērš nopietna uzmanība, rosinot skolēnus labāk iepazīt Latgales latviešu valodas mantojuma dažādību, kultūru un vēsturi.

Līdz šim lokālā kultūrapziņa tikusi veidota un stiprināta atbilstoši tam, cik lielu vērtību tai piešķirt ģimene, pedagogi un skolu dibinātāji. Skolā tas bija un ir iespējams tikai caur interešu izglītību, tomēr ar to nepietiek, jo: 1) netiek nodrošināta mērķtiecīgi virzītas kultūrapziņas veidošana visos skolēnos; 2) interešu izglītība ir papildu izglītība, un attieksme pret to bieži vien gan no vecāku, gan skolēnu un arī skolotāju puses ir formāla, daudzi skolēni neiesaistās fakultatīvajās nodarbībās, tāpēc ļoti bieži saskaramies ar to, ka sabiedrībā valda negatīvi stereotipi par Latgali un tās iedzīvotājiem, zināšanu trūkums par latgaliešu rakstu valodu, kultūru un vēsturi.

Šādu situāciju sekmējis arī tas, ka mācību līdzekļos informācija par latgaliešu rakstu valodu, Latgales literātiem, vēsturi un kultūru vai nu vispār nav iekļauta, vai tās ir pārāk maz. Līdz ar to arī Latgales skolēnu zināšanas par savu novadu lielākoties ir nepietiekamas. Savukārt mācību satura blīvuma un ierobežotā laika dēļ skolotāji nevar pilnvērtīgi pildīt vienu no svarīgākajiem skolas uzdevumiem – izglītēt daudzpusīgu, domājošu personību, sava novada un valsts patriotu un atbildīgu pilsoni, atraisot skolēna dotības, spējas un attīstot prasmi izzināt sava novada kultūru un vēsturi. Tieši šim izglītības aspektam būtu jāpievērš īpaša vērība. **Viena no iespējām, kā to darīt sistēmiski Latgalē, ir sistemātiski mācīt latgaliešu rakstu valodu ar novada mācības elementiem**, izmantojot izstrādātos *Latgaliešu rakstu valodas* programmas paraugus (Pieejami: ltagasoc.lv). Savukārt pārējā Latvijas daļā **mērķtiecīgi ieviešama novada mācība**, izmantojot specializētā kursa programmas paraugu vispārējai vidējai izglītībai (Pieejams: visc.gov.lv/lv/programmu-paraugi-vispareja-izglitiba).

2021./2022. un 2022./2023. mācību gadā, izmantojot AS “Latvijas Valsts meži” un IZM finansējumu, 26 Latgales izglītības iestādēs 28 skolotāji mācīja skolēniem latgaliešu rakstu valodu. **Šobrīd pastāvīgs un atsevišķs finansējums latgaliešu rakstu valodas apguvei vairs netiek paredzēts**, bet gatavību piedāvāt skolēniem to mācīties fakultatīvi 2023./2024. mācību gadā ir izteikušas 46 Latgales skolas.

Vēršam uzmanību uz to, ka runa šobrīd nav par obligātu latgaliešu rakstu valodas stundu ieviešanu skolās, bet gan nepieciešamību nodrošināt **pastāvīgu un atsevišķu** (no pārējiem interešu izglītības priekšmetiem nošķirtu) finansējuma programmu, kas Latgales skolām dotu **brīvprātīgu** iespēju katrā klašu grupā novadīt vismaz vienu latgaliešu rakstu valodas stundu nedēļā.

Valsts valodas likuma 3. panta ceturtā daļa valstij uzliek pienākumu **nodrošināt** latgaliešu rakstu valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Savukārt Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta

astotā daļa nosaka, ka valstij un attiecīgajām (Latgales vēsturiskās zemes) pašvaldībām ir jānodrošina latgaliešu valodas kā latviešu valodas paveida apguve, tajā skaitā izglītības iestādēs.

Situācija, ka turpmāk latgaliešu rakstu valodu Latgales skolās varēs apgūt tikai fakultatīvi (proti, viens finansējuma grozs visām interešu izglītības nodarbībām), ir ne tikai pretrunā ar iepriekš minētajām tiesību normām, bet arī ar Satversmes 4. pantu, kurā ir noteikts, ka valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Ņemot vērā to, ka latgaliešu rakstu valoda ir latviešu valodas paveids, jāsecina, ka šobrīd valsts Latgales plānošanas reģiona un Latgales vēsturiskās zemes novadu vadītāju personā nenodrošina pietiekamā apjomā Satversmē noteikto par latviešu valodu kā valsts valodu.

Aicinām Latgales plānošanas reģiona un Latgales vēsturiskās zemes novadu vadītājus, izglītības pārvalžu un izglītības iestāžu vadītājus panākt, lai Latgales skolās jaunajā mācību gadā interešu pulciņos vai fakultatīvi tiktu mācīta latgaliešu rakstu valoda, pakāpeniski virzoties uz to, lai latgaliešu rakstu valodas apguve kļūtu par pēctecīgu mācību procesu visos vispārējās izglītības posmos.

Tikai tādējādi varēs nostiprināt tās attīstību atbilstoši Valsts valodas likuma 3. panta 4. daļai: “Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību”.

No š. g. 30. jūlija līdz 3. augustam notika latgaliešu valodas un kultūras kursi “Vosorošana”, kuru galvenā mērķauditorija ir skolotāji. Kursos tika organizēta diskusija par latgaliešu valodas apguves iespējām 2023./2024. m. g. un izstrādāts šis aicinājums Latgales plānošanas reģiona un Latgales vēsturiskās zemes novadu vadītājiem, izglītības pārvalžu vadītājiem, skolu direktoriem un skolotājiem arī pašiem iesaistīties un darīt visu iespējamo, lai likumdošanā pašvaldībām noteiktos uzdevumus īstenotu un nodrošinātu latgaliešu valodas turpināšanos.

Ja ir kādi jautājumi, neskaidrības, vēlme uzzināt vairāk par latgaliešu valodas apguvi, droši aicinām sazināties ar Latgaliešu rakstu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociāciju, rakstot ltgasoc@gmail.com.

2023. gada 3. augustā.

Latgaliešu valodas un kultūras kursu “Vosorošana” dalībnieki.

Latgaliešu rakstu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociācijas nodibinājums (kontaktpersona valdes priekšsēdētāja Veronika Dundure, ltgasoc@gmail.com, 26481524, ltgasoc.lv)

Latgaliešu kultūras kustība “Volūda” (biedrība “LgSC”) (kontaktpersona valdes priekšsēdētāja Edeite Laime, lgsc@lgsc.lv, 29509672, lgsc.lv)